

УДК 340.11

Татарова Тетяна Олександрівна,
кандидат юридичних наук,
докторантка Науково-дослідного інституту публічного права

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ВИДІВ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

Визначено, що в межах реалізації окремої функції держави відбувається не лише управління суспільством; на нашу думку, процес реалізації кожної окремої функції держави характеризується значною кількістю управлінських процесів, лише частина з яких належить управлінню суспільством, інша ж частина притаманна процедурам організації діяльності окремих органів державної влади та їх посадових осіб.

Сформувано об'єктивне уявлення про функції держави, зокрема останні охарактеризовані як такі, що: є частиною управлінської діяльності держави, її реакцією на існуючі актуальні виклики, завдання, що постають перед державою, та потреби суспільства; уособлюють основні напрями діяльності держави, причому необхідно розуміти, що такі напрями повинні бути глобальними та суттєвими, адже не можна ототожнювати функції з діяльністю держави; розкривають суть і призначення держави, відображають її ретроспективні та перспективні напрями розвитку; мають соціальне, економічне та політичне значення, незалежно від виду функцій, оскільки сама по собі держава у процесі своєї діяльності не може бути аполітичною (нею буквально керують ті чи інші політичні сили), асоціальною (бо вся її діяльність спрямована на забезпечення належного рівня функціонування населення на її території), а також не враховувати економічні умови, оскільки саме за допомогою економічної сфери держава має ресурси для реалізації власних функцій; всі функції держави мають ґрунтовну законодавчу регламентацію, а засади їх реалізації закріплені в Основному законі держави, державних, регіональних і локальних програмах розвитку; є стабільними, тому що тісно пов'язані із завданнями держави, більшість яких, наприклад, забезпечення прав і свобод громадян, є незмінними; мають власну структуру, що складається з мети, функцій, її предмета, методів і засобів, за допомогою яких вона реалізується та форм, тобто їх зовнішнього вираження.

Визначено, що функції держави є стабільною категорією, їх стабільність не є безумовною, вони здатні змінюватись, відповідно до цілей, які постають перед державою в конкретний часовий проміжок, а тому для повного розуміння функцій держави та визначення місця фіскальної функції в їх системі необхідно розглянути доктринальні класифікації функцій держави.

Ключові слова: контроль, функція держави, держава, управління, фіскальна функція.

Tatarova T. THEORETICAL AND LEGAL APPROACHES TO DEFINING THE CONCEPT AND TYPES OF STATE FUNCTIONS

It was determined that within the framework of the implementation of a separate function of the state, not only the management of society takes place; in our opinion, the process of implementing each individual function of the state is characterized by a significant number of management processes, only a part of which belongs to the management of society, while the other part is inherent in the procedures for organizing the activities of individual state authorities and their officials.

The above definitions make it possible to form an objective view of the functions of the state, in particular, to characterize as such what: is part of the administrative activity of the state, its response to existing current challenges, tasks facing the state, and the needs of society; represent the main directions of state activity, and it is necessary to understand that such directions must be global and essential, because functions cannot be equated with state activity; reveal the essence and purpose of the state, reflect its retrospective and prospective directions of development; have social, economic and political significance, regardless of the type of functions, since the state itself in the process of its activity cannot be apolitical (it is literally governed by one or another political forces), asocial (because all its activities are aimed at ensuring the proper level of functioning of the population on its territory), as well as not taking into account economic conditions, since it is with the help of the economic sphere that the state has the resources to implement its own functions; all functions of the state have thorough legislative regulation, and the principles of their implementation are enshrined in the Basic Law of the state, state, regional and local development programs; are stable because they are closely related to the tasks of the state, most of which, for example, ensuring the rights and freedoms of citizens, are unchanging; have their own structure, consisting of a goal, functions, its subject, methods and means by which it is implemented and forms, that is, their external expression.

It was determined that the functions of the state are a stable category, their stability is not unconditional, they are able to change, in accordance with the goals that appear before the state in a specific period of time, and therefore, for a complete understanding of the functions of the state and determining the place of the fiscal function in their system, it is necessary to consider the doctrinal classification of state functions.

Key words: control, state function, state, management, fiscal function.

Постановка проблеми. Контроль є класичним елементом адміністративної (управлінської) діяльності, іншими словами без здійснення контролю процес управління неможливо визнати ані якісним, ані повним. Контроль дозволяє вирішити низку завдань, пов'язаних із визначенням й оцінкою рівня ефективності діяльності об'єкта управління, а також виявити та припинити імовірні правопорушення, зокрема порушення трудової та службової дисциплін. До сьогодні контроль залишається єдиним, і в певному сенсі унікальним, засобом забезпечення якісного виконання поставлених завдань і дієвим моніторингом за дотриманням і виконанням приписів нормативно-правових актів. Це пояснює популярність використання контролю різними суб'єктами як у приватній, так і в державній сфері.

Випуск 10. Спецвипуск. 2021

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Функції держави досліджували В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, О. І. Безпалова, Н. М. Бурківська, І. П. Вакуліч, В. А. Валігура, А. В. Власов, Ю. В. Гаруст, О. П. Гетманець, І. П. Голосніченко, Н. І. Гражевська, С. М. Гусаров, О. В. Джафарова, А. Б. Дрига, В. Д. Єгарміна, В. А. Живицький, В. С. Заболотнікова, Ю. Б. Іванов, В. В. Іванчо, Р. А. Каложний, Н. Ю. Кантор, О. В. Кожушко, Н. І. Козьмук, В. К. Колпаков, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюк, В. Я. Князькова, А. І. Крисоватий, О. В. Кузьменко та ін.

Мета статті - є дослідження поняття функцій держави та наявності їх класифікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Справедливо зазначити, що основним суб'єктом контролю є держава. Таку тезу можна пояснити її особливим статусом і низкою соціально-важливих завдань, поставлених перед нею. Справа в тому, що взявши на себе низку зобов'язань щодо забезпечення функціонування та розвитку суспільства, вона по суті повинна забезпечити ефективне функціонування соціально-важливих сфер як-от економічної чи сфери охорони здоров'я, без чого забезпечення конституційних прав і свобод громадян неможливе. Як справедливо зауважував С. С. Алексєєв, основне соціальне призначення держави – це «гарантування нормального, безпечного функціонування суспільства, створення твердих та стійких умов, за яких цілісність суспільства і його належне (природне) функціонування досягаються головним чином у силу економічних і духовних чинників» [1, с. 152].

На підставі результатів, отриманих внаслідок здійснення контрольної діяльності, держава може бути впевнена в добросовісній реалізації особами своїх власних прав, свобод і виконання ними обов'язків, адже для запобігання та протидії правопорушенням недостатньо лише існування механізму юридичної відповідальності, необхідним є також систематичний контроль за додержанням і виконанням правових приписів. Із вказаного випливає, що контроль активно використовується багатьма суб'єктами, насамперед, державою, для якісного виконання декларованих пріоритетів сталого розвитку. Контроль – це обов'язкова стадія управління, без якої неможливо отримати позитивні управлінські результати. Контрольна діяльність реалізується у всіх сферах діяльності держави, зокрема й у фіскальній, яка одночасно є і її функцією. Зі свого боку дослідження та характеристика фіскального контролю як інструменту реалізації вказаної функції неможливі без ґрунтового з'ясування її змісту. Отже, надалі необхідно окреслити функції держави, визначити роль, значення та сутність фіскальної функції в їх загальній системі, а також засоби, за допомогою яких вона здійснюється. У сукупності це надасть можливість сформувати об'єктивне уявлення про контрольну діяльність, що здійснюється у фіскальній сфері.

Функцію з етимологічної точки зору найчастіше розглядають як діяльність або явище, а точніше як: «діяльність, роботу, зовнішній вияв властивостей об'єкта в системі, а також роль, виконувану соціальним інститутом або процесом стосовно цілого» [2, с. 54] або «явище, що залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін, обов'язок, коло діяльності чогось, призначення, роль чого-небудь» [3, с. 1334].

У догматиці права функції не визначаються як певний сталий об'єкт або явище, а як «основний напрям (вид) діяльності певного об'єкта(системи), який об'єктивно сформувався в процесі взаємодії об'єкта із зовнішнім середовищем, характеризує сутність цього об'єкта та його призначення в контексті збереження та розвитку системи, елементом якої він є» [4, с. 43].

О. А. Марущак характеризує функції держави як базову категорію загальної правової науки – теорії держави та права, котра пройшла тривалий шлях становлення та формувалась під впливом філософських і політичних думок [5, с. 67].

Справа в тому, що в юриспруденції суб'єкти права, очевидно, привалюють над об'єктами, оскільки саме від перших залежить стан і динаміка інших, тому не дивно, що така важлива категорія як функції співвідноситься саме із суб'єктами, які реалізують певну діяльність, що відображається в їх функціях.

Достатньо специфічним суб'єктом правової системи виступає держава, вона одночасно є суб'єктом і потенційним учасником правовідносин, а також має свої власні специфічні функції, що відображають багатоманітність її діяльності. Держава систематично реалізує свою діяльність у докорінно різних напрямках – від економічного до екологічного, тому що забезпечення функціонування суспільства потребує створення можливості для громадян задовольняти принаймні базові потреби для сталого розвитку кожної людини та особистості. Для цього держава забезпечує правопорядок на своїй території, створює умови для ефективної праці, відпочинку та повноцінного розвитку кожної особистості. Слід погодитись з авторським колективом підручника з дисципліни «Загальна теорія держави та права» (М. С. Кельманом, О. Г. Мурашиним, Н. М. Хомотою) із приводу того, що саме функції держави «відображають реальний життєвий процес існування держави, впливаючи з категорії "сутність держави"» [6, с. 67].

Так чи інакше у функціях держави відображена вся її діяльність, тому не дивно, що поняття «функції держави» досліджувалось багатьма науковцями в галузі теорії держави та права, причому в основу всіх дефініцій вказаного поняття було покладено її визначення як напрямів діяльності держави. Так, С. Л. Лисенкова та В. В. Копейчикова розглядають функції держави як «основні напрями діяльності держави, в яких виражається її сутність, завдання і цілі», схожі визначення надають В. В. Лазарев, С. В. Липень і В. Н. Дмитрук. О. В. Зайчук і Н. М. Оніщенко уточнюють, що такі напрями визначені не чим іншим, як соціальним призначенням держави.

Погоджуємося з точкою зору О. Ф. Скакун, що функції держави не можна ототожнювати з

функціями її окремих органів, що є частиною апарату держави та знаходять своє відображення в компетенції, у предметі відання, в правах та обов'язках (повноваженнях), закріплених за ними [7, с. 51]. Вказану точку зору розвиває О. І. Безпалова, яка зазначає, що «функції держави та функції органів державної влади є пов'язаними між собою поняттями, оскільки основним призначенням органів державної влади є реалізація функцій держави. Отже, одна функція держави може одночасно реалізовуватися декількома органами державної влади, а функції конкретного органу державної влади можуть реалізовуватися виключно цим органом (або іншими органами у разі делегування їм таких повноважень)» [8, с. 15-16].

Лаконічне визначення функцій держави, але кардинально протилежного змісту надає А. І. Денисова: «це її діяльність, що відрізняється предметно-політичним змістом» [9, с. 80]. Цікавим є те, що всі наведені визначення знайшли своє відображення в тезах А. В. Малька, який характеризує функції держави як «основні напрямки її діяльності, в яких виражаються сутність і соціальне призначення, цілі і завдання держави по управлінню суспільством в присутніх їй формах і методах» [10, с. 38]. В цілому погоджуючись із позицією А. В. Малька до трактування «функцій держави», хотілося б наголосити, що в межах реалізації окремої функції держави відбувається не лише управління суспільством; на нашу думку, процес реалізації кожної окремої функції держави характеризується значною кількістю управлінських процесів, лише частина з яких належить управлінню суспільством, інша ж частина притаманна процедурам організації діяльності окремих органів державної влади та їх посадових осіб.

Достатньо змістовне визначення досліджуваного поняття надає О. М. Лоцихіна: функції держави – це «кардинальні, постійні напрями і види діяльності держави, зумовлені об'єктивними потребами суспільного розвитку, її внутрішніми і зовнішніми завданнями, в яких виявляються і конкретизуються сутність та соціальне призначення держави» [11, с. 24].

А. Д. Машков переконаний, що функції держави становлять «необхідні, однорідні, постійні, доцільні напрями діяльності держави, зумовлені об'єктивними потребами суспільного розвитку з огляду на її внутрішні та зовнішні завдання» [12, с. 99].

Заслуговує на увагу ґрунтовна точка зору С. В. Бабаєва, який надає визначення не функціям, а одній функції держави як «одному з основних напрямків діяльності держави, а також цілі, методи, форми та засоби здійснення цієї діяльності. Зміст будь-якої функції держави у цьому випадку складають такі взаємодіючі елементи: предмет функції; цілі функції; методи, форми і засоби здійснення функції» [13, с. 7].

Р. В. Шагієва, надаючи визначення функціям держави, вказує на те, що така діяльність «здійснюється у межах певних напрямів визначення яких, обумовлено актуальними та соціально-корисними цілями, вона повинна бути законодавчо регламентованою та мати відповідне організаційне забезпечення» [14, с. 108].

Наведені визначення дають можливість широко поглянути на зміст функцій держави та визначити її зв'язки з іншими не менш важливими категоріями як-от завдання чи діяльність держави.

Щодо завдань держави слід зазначити, що саме вони обумовлюють виникнення в неї тих чи інших функцій, їх взаємозв'язок досить вдало описує Р. Я. Шай: «завдання – це те, що потребує вирішення, а функція – вид діяльності, спрямованої на таке вирішення. Іншими словами, завдання і функції є взаємопов'язаними, але нетотожними поняттями. В окремі історичні періоди пріоритетними стають різні завдання і цілі держави, а враховуючи це, й різні її функції. Виконання будь-яких завдань призводить до виникнення інших» [15, с. 117].

Разом із тим не можна вважати, що функції держави є чимось швидкоплинним, адже в переважній більшості вони є стабільними, як і незмінними залишаються завдання держави, які стосуються всебічного забезпечення функціонування суспільства та його прогресивного розвитку. Більш того, хоча у функціях держави відображається її діяльність, не можна ототожнювати ці поняття, зважаючи на те, що функція, яка призначена для виконання поставлених масштабних завдань, не може відображати якийсь один чи два види діяльності, оскільки їх реалізації буде недостатньо.

Тому ми підтримуємо точку зору О. В. Коломоєць із приводу того, що «сфери діяльності держави та функції держави слід розмежовувати як ціле та частину, оскільки в межах кожної сфери реалізується кілька функцій. Наприклад, економічна сфера діяльності держави характеризується виконанням нею таких функцій як функція емісії грошей, функція антидемпінгу, функція забезпечення економічної безпеки, податкова функція, митна функція тощо» [16, с. 43].

Тобто функції держави – це основні напрямки її діяльності, в яких виражаються сутність і соціальне призначення, цілі і завдання щодо управління суспільством в притаманних їй формах і методах. Зазначене знаходить підтвердження в монографічному дослідженні О. І. Безпалової: «під час характеристики будь-якої функції держави на перше місце висувається не будь-яка діяльність держави, а саме управлінська. Але водночас слід враховувати, що поняття «функція держави» та «діяльність держави» не є тотожними. Така точка зору зумовлена тим, що під напрямком діяльності (функцією) не можна розуміти саму діяльність; це певна сфера, в межах якої може здійснюватися діяльність, завдяки якій розкривається сутність та призначення держави. Під час діяльності держави щодо реалізації конкретної функції завдяки здійсненню певних дій у цьому напрямі (тобто, власне, діяльності) відбувається відповідний вплив на суспільні відносини, які функціонують у цій сфері» [8, с. 15].

Прикладне значення функцій держави полягає в тому, що вони в повній мірі дають можливість

зрозуміти її призначення та пріоритетні напрями діяльності, проаналізувати та удосконалити їх. Функції держави – це збірне поняття, що уособлює безліч різних активностей держави в найважливіших соціальних сферах, що обумовлені виключно актуальними завданнями, які постають перед державою в конкретний історичний період. Хоча функції держави є стабільною категорією, їх стабільність не є безумовною, вони здатні змінюватись, відповідно до цілей, які постають перед державою в конкретний часовий проміжок, а тому для повного розуміння функцій держави та визначення місця фіскальної функції в їх системі необхідно розглянути доктринальні класифікації функцій держави.

Серед існуючих класифікацій функцій держави найбільш значущим для нашого дослідження є їх поділ за напрямом державних цілей і завдань на зовнішні та внутрішні. «Перші – зовнішні функції – стосуються завдань держави, що постають перед нею як перед учасником політичних, економічних, соціальних міжнародних відносин. Внутрішні функції держави пов'язані з її діяльністю в середині країни щодо забезпечення добробуту громадян і забезпечення функціонування державних і недержавних інституцій».

До зовнішніх функцій держави можна зарахувати такі: захист країни та її оборона; підтримування порядку, світового правопорядку та миру; співтовариство з іншими державами, «співробітництво з іншими державами, у якій можна виокремити такі напрями, як співпраця із членами світової спільноти стосовно підтримки миру та світового правопорядку, економічне та торгово-фінансове співробітництво, культурне та науково-технічне співробітництво, міжнародна охорона навколишнього середовища».

Серед внутрішніх функцій держави виділяють: «економічну, політичну, соціальну, екологічну, функцію оподаткування і фінансового контролю, культурну, функцію забезпечення режиму законності і правопорядку»; фінансову, гуманітарну; функцію охорони приватної власності, а також функцію забезпечення національної безпеки.

Висновки. Наведені вище дефініції дозволяють сформулювати об'єктивне уявлення про функції держави, зокрема охарактеризувати як такі, що:

- є частиною управлінської діяльності держави, її реакцією на існуючі актуальні виклики, завдання, що постають перед державою, та потреби суспільства;
- уособлюють основні напрями діяльності держави, причому необхідно розуміти, що такі напрями повинні бути глобальними та суттєвими, адже не можна ототожнювати функції з діяльністю держави;
- розкривають суть і призначення держави, відображають її ретроспективні та перспективні напрями розвитку;
- мають соціальне, економічне та політичне значення, незалежно від виду функцій, оскільки сама по собі держава у процесі своєї діяльності не може бути аполітичною (нею буквально керують ті чи інші політичні сили), асоціальною (бо вся її діяльність спрямована на забезпечення належного рівня функціонування населення на її території), а також не враховувати економічні умови, оскільки саме за допомогою економічної сфери держава має ресурси для реалізації власних функцій;
- всі функції держави мають ґрунтовну законодавчу регламентацію, а засади їх реалізації закріплені в Основному законі держави, державних, регіональних і локальних програмах розвитку;
- є стабільними, тому що тісно пов'язані із завданнями держави, більшість яких, наприклад, забезпечення прав і свобод громадян, є незмінними;
- мають власну структуру, що складається з мети, функцій, її предмета, методів і засобів, за допомогою яких вона реалізується та форм, тобто їх зовнішнього вираження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алексеев С. С. Государство и право : учеб. пособ. М. : Проспект, 2010. 152 с.
2. Краткий словарь иностранных слов / под ред. С. М. Локшина. М. : Рус. яз., 1985. 352 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 слів / [уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел.]. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
4. Андрусенко О. М. До питання про зовнішні функції сучасної держави. *Наукові записки НАУКМА. Серія : Юридичні науки.* 2006. Т. 53. С. 43–46.
5. Марущак О. А. Формування та становлення наукової категорії «функції держави». *Форум права.* 2019. № 55 (2). С. 59–69. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2635565>.
6. Кельман М. С., Мурашин О. Г., Хома Н. М. Загальна теорія держави і права : підручник. Львів : Новий світ-2000, 2011. 584 с.
7. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник. Харків : Еспада, 2006. 776 с.
8. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : монографія / МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : НікаНова, 2014. 544 с.
9. Теория государства и права : учебник / [А. И. Денисов, В. Е. Гулиев, В. Д. Зорькин и др.] ; под ред. А. И. Денисова. М. : МГУ, 1972. 520 с.
10. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. [2-е изд., перераб. и доп.]. М. : Юристъ, 2000. 772 с.
11. Лоцихін О. М. Теоретико-правові характеристики економічної функції сучасної держави : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2010. 32 с.

12. Машков А. Д. Теорія держави і права : підручник. Київ : Дакор, 2014. 492 с.
13. Бабаев С. В. Теория функций современного российского государства : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Нижний Новгород, 2001. 25 с.
14. Актуальные проблемы теории государства и права : учеб. пособ. / Р. В. Шагиева, Л. А. Букалеров, В. В. Виноградов, М. А. Горбунов ; отв. ред. Р. В. Шагиева М. : Норма ; ИНФРА-М, 2011. 576 с.
15. Шай Р. Я. Принципи та форми реалізації функцій держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2014. № 810. С. 116–123.
16. Коломоєць О. В. Функції держави у сучасному державознавстві: теоретичні проблеми. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2013. Вип. 5. С. 41–44.

REFERENCES:

1. Alekseev, S. S. (2010). Gosudarstvo i pravo. [State and law]. 152. [in Russian].
2. Lokshin, S.M. (1985). Kratkiy slovar inostrannyih slov. [Brief dictionary of foreign words]. 352. [in Russian].
3. Busel, V.T. (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. 250000 slov. 1728. [in Ukrainian].
4. Andrusenko, O. M. (2006). Do pytannia pro zovnishni funktsii suchasnoi derzhavy. [To the question of the external functions of the modern state]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Seriya: Yurydychni nauky*. T. 53. 43–46. [in Ukrainian].
5. Marushchak, O. A. (2019). Formuvannya ta stanovlennia naukovoï katehorii «funktsii derzhavy». [Formation and formation of the scientific category "state functions"]. *Forum prava*. № 55 (2). 59–69. [in Ukrainian].
6. Kelman, M. S., & Murashyn, O. H., & Khoma N. M. (2011). Zahalna teoriia derzhavy i prava. [General theory of the state and law]. 584. [in Ukrainian].
7. Skakun, O. F. (2006). Teoriia derzhavy i prava (Entsyklopedychnyi kurs). Theory of the state and law (Encyclopedic course). pidruchnyk. 776. [in Ukrainian].
8. Bezpalova, O. I. (2014). Administratyvno-pravovy mekhanizm realizatsii pravookhoronnoi funktsii derzhavy. [The administrative and legal mechanism for implementing the law enforcement function of the state]. *Monohrafiia*. 544. [in Ukrainian].
9. Denisov, A.I., & Guliev, V.G., & Zorkin, V.D. (1972). Teoriya gosudarstva i prava. [Theory of Government and Rights], 520. [in Russian].
10. Matuzova, N.I., & Malko, A.V. (2000). Teoriya gosudarstva i prava. [Theory of Government and Rights]. kurs lektsiy. [2-e izd., pererab. i dop.]. 772. [in Russian].
11. Loshchykhin, O. M. (2010). Teoretyko-pravovi kharakterystyky ekonomichnoi funktsii suchasnoi derzhavy. [Theoretical and legal characteristics of the economic function of a modern state]. avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.01. 32. [in Ukrainian].
12. Mashkov, A. D. (2014). Teoriia derzhavy i prava. [Theory of power and law]. Pidruchnyk. 492. [in Ukrainian].
13. Babaev, S. V. (2001). Teoriya funktsiy sovremennogo rossiyskogo gosudarstva. [Theory of functions of the modern Russian state]. avtoref. diss. ... kand. yurid. nauk: 12.00.01. 25. [in Ukrainian].
14. Shagieva, R.V. (ed.) & Bukalero, L.A., & Vinogradov, V.V., & Gorbunov, M.A. (2011). Aktualnyie problemy teorii gosudarstva i prava. [Actual problems of the theory of state and law] ucheb. posob. 576. [in Russian].
15. Shai, R. Ya. (2014). Pryntsypy ta formy realizatsii funktsii derzhavy. [Principles and forms of implementation of state functions]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*. Seriya : Yurydychni nauky. № 810. 116–123. [in Ukrainian].
16. Kolomoiets, O. V. (2013). Funktsii derzhavy u suchasnomu derzhavoznavstvi: teoretychni problemy. [Functions of the state in modern political science: theoretical problems]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Seriya : Yurydsprudentsiia. Vyp. 5. 41–44. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 8.05.2021